

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра юридичної психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор НАВС
полковник поліції
Станіслав ІУСАРЄВ
_____ .2021

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИЗИСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
для підготовки фахівців ступеня вищої освіти магістр
за спеціальністю (053) Психологія
галузі знань (05) Соціальні та поведінкові науки

Статус дисципліни – обов’язкова
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Ступінь вищої освіти – магістр
Галузь знань – соціальні та поведінкові науки (05)
Спеціальність – психологія (053)
Освітня програма – психологія
Форми здобуття вищої освіти – заочна
Мова навчання – українська
Форма підсумкового контролю – екзамен

Робоча програма з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми кризисної психологія» складена для здобувачів вищої освіти відповідно до програми підготовки фахівців за спеціальністю (053) «Психологія» ступеня вищої освіти магістр, за заочною формою навчання.

Розробник:
Марина Галич – викладач кафедри юридичної психології.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри юридичної психології
Протокол від 25.02 2021 року № 11

**Завідувач кафедри
юридичної психології**

Олена КУДЕРМІНА

Схвалено науково-методичною радою НАВС
Протокол від 22.03 2021 року № 8

Голова науково-методичної ради

Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни
Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами .
(Додаток_).

протокол засідання кафедри від
____.____.202_ № ____
Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

протокол науково-методичної ради
від _____.____.202_ № ____
Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами
(Додаток_).

протокол засідання кафедри від
____.____.202_ № ____
Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

протокол науково-методичної ради
від _____.____.202_ № ____
Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є внутрішньо особистісні, пояснювальні та адаптаційні механізми життєдіяльності особистості в скрутних і кризових життєвих ситуаціях, а також особливості поведінки людини та шляхи збереження її психологічного здоров'я в критичних ситуаціях і на поворотних етапах життєвого шляху.

Міждисциплінарні зв'язки: «Психологія», «Екстремальна психологія», «Кризова психологія», «Психологія девіантної поведінки», «Вікова психологія», «Психофізіологія», «Загальна психологія».

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

1. Методологічні основи та система принципів кризової психології. Екстрена психологічна допомога.

2. Психодіагностичний інструментарій та методи дослідження стану осіб у кризових ситуаціях.

3. Особливості надання психологічної допомоги у кризових ситуаціях.

Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою дисципліни «Актуальні проблеми кризової психології» є:

є формування у здобувачів системи знань щодо психологічних особливостей переживання особистістю кризових та екстремальних ситуацій; особливостей поведінки людини у надзвичайних ситуаціях; вироблення вмінь та навичок екстреної психологічної допомоги; засвоєння основ психологічної діагностики, профілактики та корекції наслідків впливу психотравмуючої ситуації на особистість.

1.2 Основними завданнями вивчення дисципліни «Актуальні проблеми кризової психології» є:

– формування у здобувачів цілісного уявлення про поняття та феноменологію кризових та екстремальних ситуацій;

– оволодіння формами та методами психологічної діагностики, допомоги та підтримки працівникам організацій, які пережили кризову або екстремальну ситуацію;

– розроблення основних шляхів профілактики порушень психічного розвитку особистості;

– вироблення навичок застосування знань з навчальної дисципліни в процесі практичної діяльності.

1.3. Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності

- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
 ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
 ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

Додаткові соціально-особистісні компетенції (навички):

ЗК 11. Формування «soft skills»:

- *індивідуальних*: тайм-менеджмент; гнучкість/здатність адаптуватися; організація простору; властивість ефективно приймати рішення та вирішувати проблеми; вміння чітко ставити завдання і формулювати цілі; позитивне мислення та оптимізм;
- *комунікативних*: креативність; логіка; менеджмент знань та інформації; навички формування гармонійних міжособистісних відносин; здатність чітко виражати власні думки та взаємодіяти з різними типами людей; здатність відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно і ввічливо; вміння працювати в команді;
- *управлінських*: володіння навичками психологічного впливу; уміння вирішувати проблемні ситуації.

Фахові компетентності

ФК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

Додаткові фахові компетентності, визначені за освітньою програмою:

ФК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги особам (групам осіб) у складних життєвих ситуаціях.

Програмні результати навчання

- ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.
 ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.
 ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.
 ПРН8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.
 ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин/ 4 кредити ECTS.

Мова навчання: українська мова.

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри юридичної психології, які безпосередньо проводять заняття k015@naiaiu.kiev.ua.

Структура навчальної дисципліни

Тема 1: Методологічні основи та система принципів кризової психології. Екстрена психологічна допомога.

Поняття кризової ситуації та кризи. Класифікація кризових ситуацій та криз. Поняття психотравмуючої ситуації. Критичні події. Динаміка кризи: 1) фаза первинного зростання напруги; 2) фаза подальшого зростання напруги; 3) фаза підвищення тривоги та депресії; 4) фаза відновлення. Типові ознаки кризи. Причини кризи.

Кризові ситуації в організаціях та на виробництві: технологічна криза; фінансова криза; соціальна криза; психологічна криза.

Теоретичні та практичні аспекти психології екстремальних ситуацій. Поняття екстремальної та надзвичайної ситуації. Екстремальні (надзвичайні) ситуації, що можуть виникнути в організаціях та на виробництві: надзвичайні ситуації техногенного характеру; надзвичайні ситуації природного характеру; надзвичайні ситуації соціального характеру.

Особливості надання невідкладної психологічної допомоги працівникам у кризових та екстремальних ситуаціях. Принципи надання екстреної психологічної допомоги постраждалим. Поняття першої психологічної допомоги (ППД). Особливості надання ППД працівникам організацій у кризових та екстремальних ситуаціях. Особливості надання ППД особам, які у минулому мали посттравматичний стресовий розлад.

Тема 2: Психодіагностичний інструментарій та методи дослідження стану осіб у кризових ситуаціях.

Базові принципи діагностики постраждалих осіб: принцип безпеки; зацікавленості; мінімізації травми; відповідальності; конфіденційності; професіоналізму та професійної відповідальності; достатнього мінімуму; чіткого розуміння меж професійної компетентності.

Протипоказання до психологічної діагностики.

Методи емпіричного дослідження особливостей переживання людиною кризових ситуацій: метод клінічного інтерв'ю; метод діагностичної бесіди. Діагностичний інструментарій, що використовується при роботі із працівниками організацій, які пережили кризу: діагностика актуального психічного стану клієнта на момент обстеження; визначення рівня тривожності; визначення переживання самотності; діагностика депресивних станів; діагностика емоційно-вольової сфери; діагностика особливостей міжособистісних відносин; визначення механізмів психологічного захисту.

Поняття посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Типи ПТСР, загальні ознаки, причини виникнення. Взаємозв'язок між виникненням ПТСР та індивідуальними особливостями особистості. Особливості скринінг-діагностики ПТСР, діагностичний інструментарій для виявлення ознак ПТСР.

Проблема суїциду у осіб, які пережили кризову чи екстремальну ситуацію. Діагностика суїцидального ризику.

Тема 3: Особливості надання психологічної допомоги у кризових ситуаціях.

Методи психологічної допомоги особам, які пережили психотравмуючі події: допомога під час події та у найближчий час після неї; допомога на віддалених етапах (робота із травмою).

Психологічний дебрифінг як метод надання екстреної психологічної допомоги.

Особливості психологічного консультування при травмі: знайомство із клієнтом та початок бесіди; розпитування клієнта, формування та перевірка консультативних гіпотез; здійснення впливу; завершення психологічного консультування.

Особливості використання метафоричних-асоціативних карт (МАК) при роботі із травмою – техніка BASIC ID (Р. Лазарус).

Психотерапевтична робота із працівниками, які пережили кризовий стан чи екстремальну ситуацію. Цілі психологічної допомоги на віддалених етапах. Застосування методу десенсибілізації та переробки травм рухом очей (Eye Movement Decensitization and Reprocessing або EMDR). Арт-терапія та особливості її застосування. Робота із піском та глиною.

Психологічна допомога в період горя. Стадії переживання горя. Допомога на стадії шоку, на стадії гострого горя та на стадії відновлення. Трьохступенева модель допомоги у випадку гострої реакції втрати (М. Вайтхед).

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 4	Галузь знань (05) Соціальні та поведінкові науки	<i>Нормативна Major</i>	
	Спеціальність (053) Психологія		
Кількість розділів – 1		Рік підготовки	
		1-й	-й
Семестр			
1-й		-й	
Загальна кількість годин – 120	Ступінь вищої освіти: Магістр	Лекції	
		4 год.	год.
Тижневих годин для денної форми		Семінарські	

навчання: аудиторних – самостійної роботи –	-	-
	Практичні	
	8 год.	год.
	Самостійна робота	
	108 год.	
	Вид контролю:	
	екзамен	

3. Структура залікового кредиту (ксерокопія тематичного плану, завірена керівником кафедри)

Назва теми	Всього годин	Л	Сем	ПЗ	СР
Методологічні основи та система принципів кризової психології. Екстрена психологічна допомога.	38	2		2	34
Психодіагностичний інструментарій та методи дослідження стану осіб у кризових ситуаціях.	38	2		2	34
Особливості надання психологічної допомоги у кризових ситуаціях.	44			4	40
Форма контролю – екзамен					
Всього	120	4		8	108

4. Очікувані результати навчання з дисципліни

Після закінчення вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- основні поняття та категорії навчальної дисципліни;
- особливості змін психічної діяльності особистості, яка пережила кризову або екстремальну ситуацію;
- методики психологічної діагностики особистості, яка пережила травмівні події;
- особливості надання психологічної допомоги;
- особливості психокорекційної та психопрофілактичної роботи із працівниками організацій, які пережили кризову або екстремальну ситуацію.

вміти:

- надавати екстрену психологічну допомогу;
- володіти навичками психодіагностики;
- проводити корекційну роботу, спрямовану на нормалізацію психічного стану особистості;
- володіти навичками профілактичної роботи;
- надавати практичні рекомендації щодо подолання наслідків впливу кризових чи екстремальних ситуацій на особистість.

5. Плани семінарських та практичних занять

Практичне заняття – 2 години

Тема 1: Методологічні основи та система принципів кризової психології. Екстрена психологічна допомога

Навчальні питання:

1. Поняття кризи та кризової ситуації. Динаміка кризи.
2. Кризові ситуації в організаціях та на виробництві.
3. Екстремальні ситуації. Типологія екстремальних ситуацій, що можуть виникнути в організаціях.
4. Відпрацювання навичок невідкладної допомоги при кризових та екстремальних ситуаціях.
5. Відпрацювання навичок надання першої психологічної допомоги особам, які мали посттравматичний стресовий розлад в анамнезі.

Практичне заняття – 2 години

Тема 2: Психодіагностичний інструментарій та методи дослідження стану осіб у кризових ситуаціях.

Навчальні питання:

1. Загальні принципи діагностичної роботи із особами, що постраждали внаслідок психотравмуючої ситуації.
2. Особливості проведення клінічного інтерв'ю.
3. Особливості проведення діагностичної бесіди.
4. Використання психодіагностичних методик в роботі із працівниками організацій, які пережили психологічну кризу (методики добираються на вибір здобувачів, достатньо 1 методики в межах заняття). Орієнтовний перелік методик:
  - Методика діагностики оперативної оцінки самопочуття, активності, настрою (САН). Спрямована на визначення особливостей психічного стану клієнта на момент обстеження.
  - Методика вивчення рівня тривожності Тейлора (адаптація Т. Немчинова).
  - Методика діагностики суб'єктивного відчуття самотності (Д. Рассела, М. Фергюсона).
  - Диференційна діагностика депресивних станів Зунге (адаптація Т. Балашової).
  - Методика діагностики депресивних станів В. Жмурова.
  - Шкала депресії Бека.
  - Методика «Незакінчені речення» (Сакса, Леві).
  - Торонтська алекситимічна шкала.
  - Методика діагностики рівня соціальної фрустрованості (Л. Вассермана).
  - Методика діагностики рівня емоційного вигорання (В. Бойко).
  - Методика діагностики рівня невротизації (Л. Вассермана).
  - Методика діагностики типу емоційної реакції на дію стимулів оточуючого середовища (В. Бойко).
  - Методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера.

- Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі.
  - Способи копінг-поведінки (Р. Лазарус, С. Фолкман) та ін..
5. Поняття посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Скринінг-діагностика ознак ПТСР (методики добираються на вибір здобувачів, достатньо 1 методики в межах заняття). Орієнтовний перелік методик:
- Опитувальник для скринінгу посттравматичного стресового розладу.
  - Контрольний перелік питань для оцінки ПТСР (PCL-5).
  - Шкала самооцінки наявності ПТСР (PCL-C). Цивільна версія. Якщо наявність ознак ПТСР у клієнта ви пов'язуєте не з подіями, які трапилися в організації, а з тим, що ваш клієнт є учасником ООС, то потрібно застосувати Шкалу самооцінки наявності ПТСР (PCL-M) – військову версію.
  - Для виявлення типу травмивної події, яку пережила людина, можна застосувати «Контрольний перелік життєвих подій» (LEC).
  - Визначити вплив пережитої події на особу можна за допомогою «Шкали оцінювання впливу травматичної події» (IES-R).
  - Для діагностики ознак ПТСР широко використовують Місісіпську шкалу, проте важливо пам'ятати, що у осіб у яких відсутній ПТСР вона викликає ретравматизацію.
6. Поняття суїцидального ризику. Робота із картою суїцидального ризику.

Практичне заняття – 4 год.

Тема 3. Особливості надання психологічної допомоги у кризових ситуаціях.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика методів психологічної допомоги особам, які пережили психотравмуючі події.
2. Робота із методом дебрифінгу.
3. Психологічне консультування при травмі із застосуванням метафоричних асоціативних карт (МАК).
4. Оглядова характеристика методу EMDR.
5. Арт-терапія та особливості її застосування при психологічних травмах.
6. Психотерапевтична робота із піском та глиною.
7. Особливості психологічної допомоги при переживанні горя.

6. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів передбачає підготовку рефератів та інформаційних повідомлень, мультимедійних презентацій за визначеними темами.

Теми для написання доповідей

Доповідь здобувач пише від руки (3-4 ст.) і зачитує в аудиторії.

1. Формування життєвої стратегії особистості у період кризи.
2. Причини виникнення та шляхи запобігання кризових станів особистості.
3. Кризове консультування як вид психологічної допомоги.
4. Особливості саморегуляції поведінки у кризових та екстремальних ситуаціях.
5. Характеристика екстремальних ситуацій в організаціях.
6. Особливості психологічної допомоги особистості при втраті.
7. Умови та правила надання першої психологічної допомоги в екстремальних ситуаціях, що виникають в організаціях.
8. Психологічні аспекти допомоги під час травматичних криз.
9. Види кризової психологічної допомоги.
10. Психологічна допомога при потенційному суїциді.
11. Травматична криза та можливості її опанування.
12. Захисні механізми та робота із психологічним супротивом клієнта.
13. Психологічні аспекти переживання кризи професійного розвитку у працівників організацій.
14. Внутрішні ресурси у переживанні кризових подій та травматичних ситуацій.
15. Тілесно-орієнтована психотерапія у роботі із працівниками організацій, які пережили кризову ситуацію.
16. Арт-терапія при роботі із працівниками організацій, які пережили кризову ситуацію.
17. Самосвідомість та Я-концепція особистості у контексті кризових переживань.
18. Творчість як чинник подолання кризового стану.
19. Психоаналітичний підхід до кризових станів та переживань особистості.
20. Когнітивно-поведінковий підхід у роботі із працівниками організацій, які пережили екстремальну ситуацію.
21. Нейролінгвістичне програмування у роботі із працівниками організації, які пережили екстремальну ситуацію.
22. Гуманістичний підхід до кризових станів та переживань особистості.
23. Способи запобігання виникненню деструктивних кризових переживань.

Самостійна робота студентів передбачає підготовку до практичних занять:

1. пошук джерел інформації по темі практичного заняття в друкованому вигляді (монографії, науково-популярні видання, наукові та популярні статті) - в бібліотеках та в електронному вигляді - в мережі Інтернет;

2. розширення кола використовуваних джерел: використання науково популярних фільмів, телепередач, аудіо записів, художніх фільмів - з обов'язковим записом на електронні носії та анотуванням щодо змісту і можливостей використання.

7. Індивідуальні завдання

Не передбачено.

8. Методи навчання

Словесні

Розповідь-пояснення використовується під час навчання здобувачів на протязі лекції. За метою виділяються такі види розповіді: розповідь-вступ, розповідь-повість, розповідь-висновок. Ефективність зазначеного методу залежить головним чином від уміння викладача розповідати, дохідливості та доступності інформації, від поєднання його з іншими методами навчання.

Бесіда – це діалог між викладачем та здобувачем, який дає можливість за допомогою цілеспрямованих і вміло сформульованих питань спрямувати здобувачів на активізацію отриманих знань. Саме з допомогою їх викладач активізує діяльність здобувачів, ставлячи їм запитання для розмірковування, розв'язання проблемної ситуації.

Лекція служить для пояснення теми; її типовими ознаками є тривалість запису плану та рекомендованої літератури, введення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, завершальні висновки викладача, відповіді на запитання.

Наочні методи

Ілюстрація – допоміжний метод при словесному методі, її значення полягає в яскравішому викладенні та показі власної думки.

Демонстрація характеризується рухомістю засобу демонстрування, наприклад, демонстрація навчальних фільмів.

Практичні методи: розв'язок задач, виконання практичних робіт. Ці методи не несуть нової навчально-пізнавальної інформації, а служать лише для закріплення, формування практичних умінь при застосуванні раніше набутих знань.

Навчальна робота під керівництвом викладача – самостійна робота. До неї належать написання рефератів, самостійні письмові роботи, контрольні роботи, вирішування тестів.

9. Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється через оцінювання усних відповідей щодо проблем для обговорення, передбачених планом, семінарських занять, а також шляхом:

- проведення експрес-опитувань,
- тестування,
- підготовки доповідей і рефератів,
- написання самостійних і модульних контрольних робіт.

При оцінюванні враховується глибина теоретичних знань слухачів і вміння застосовувати їх на практиці.

10. Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)									Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
									залік	
Max 60%									Max 40%	Max 100%
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9		
6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7		

11. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74		D	непогано
60-65	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна та з урахуванням дистанцій
Інтерактивні, мультимедійні проектори, комп'ютери планшети, інтерактивні дошки, методичне забезпечення та ін.

13. Перелік контрольних питань по темам для підсумкового контролю

1. Поняття кризової ситуації та кризи.
2. Критичні події та їх види.
3. Динаміка протікання кризи.

4. Типові ознаки кризи та її причини.
5. Типові ознаки кризи.
6. Причини кризи.
7. Специфіка кризових ситуацій в організаціях.
8. Теоретичні та практичні аспекти психології екстремальних ситуацій.
9. Екстремальні (надзвичайні) ситуації в організаціях та на виробництві.
10. Види передбачуваності екстремальних ситуацій.
11. Екстремальні ситуації техногенного характеру в організаціях.
12. Екстремальні ситуації природного характеру в організаціях.
13. Екстремальні ситуації соціального характеру в організаціях.
14. Особливості надання першої психологічної допомоги при кризових та екстремальних ситуаціях в організаціях.
15. Перша психологічна допомога, особливості її надання.
16. Особливості надання першої психологічної допомоги особам, що мають в анамнезі посттравматичний стресовий розлад.
17. Базові принципи психологічної діагностики постраждалих осіб.
18. Особливості проведення клінічного інтерв'ю із працівниками організації, які постраждали внаслідок травмівної ситуації.
19. Принципи клінічного інтерв'ювання.
20. Етичні принципи клінічного інтерв'ю.
21. Структура клінічного інтерв'ю.
22. Особливості проведення діагностичної бесіди із працівниками організації, які постраждали внаслідок травмівної ситуації.
23. Структура діагностичної бесіди.
24. Поняття посттравматичного стресового розладу.
25. Типи посттравматичного стресового розладу.
26. Ознаки посттравматичного стресового розладу.
27. Особливості скринінг-діагностики посттравматичного стресового розладу у працівників організацій.
28. Взаємозв'язок між посттравматичним стресовим розладом та суїцидальними нахилами.
29. Особливості діагностики суїцидальних нахилів у працівників організацій.
30. Методи психологічної допомоги працівникам організації, які пережили психотравмуючу подію. Характеристика методів, які використовуються під час події та невдовзі після неї.
31. Методи психологічної допомоги працівникам організації, які пережили психотравмуючу подію. Характеристика методів, які використовують на віддалених етапах роботи.
32. Психологічний дебрифінг як метод надання психологічної допомоги працівникам організацій.
33. Структура психологічного дебрифінгу.
34. Особливості психологічного консультування при травмі.
35. Метафоричні асоціативні карти як засіб психологічного

- консультування.
36. Особливості використання метафоричних асоціативних карт при роботі із травмою.
  37. Техніка BASIC ID (Р. Лазарус).
  38. Психотерапевтична робота із працівниками, які пережили кризовий стан чи екстремальну ситуацію.
  39. Метод десенсибілізації та переробки травм рухом очей (EMDR).
  40. Стадії EMDR-терапії.
  41. Арт-терапія при роботі із працівниками організації, які пережили травмуючу ситуацію.
  42. Види арт-терапії.
  43. Робота із піском (пісочниця), як метод подолання кризового стану.
  44. Особливості виходу із кризового стану за допомогою роботи із глиною.
  45. Поняття горя. Стадії переживання горя.
  46. Психологічна допомога працівникам організації, які знаходяться у стані горя.
  47. Трьохступенева модель допомоги у випадку гострої реакції втрати (М. Вайтхед).
  48. Особливості діагностики рівня тривожності у працівників організації, які перебувають у стані кризи.
  49. Особливості діагностики наявності депресивних станів у працівників організації.
  50. Діагностика відчуття самотності у працівників, які переживають кризу.
  51. Діагностика особливостей емоційного стану у працівників після перенесеної екстремальної події.
  52. Діагностика рівня невротизації у осіб, які пережили травматичну подію.
  53. Особливості діагностики міжособистісних відносин.
  54. Визначення особливостей копінг-поведінки у працівників, які пережили кризу.
  55. Характеристика опитувальника для скринінгу посттравматичного стресового розладу.
  56. Контрольний перелік питань для оцінки ПТСР (PCL-5).
  57. Шкала самооцінки наявності ПТСР (PCL-C). Цивільна версія.
  58. Методика «Контрольний перелік життєвих подій» (LEC).
  59. Методика «Шкала оцінювання впливу травматичної події» (IES-R).
  60. Методика «Карта суїцидального ризику».
  61. Формування життєвої стратегії особистості у період кризи.
  62. Причини виникнення та шляхи запобігання кризових станів особистості.
  63. Кризове консультування як вид психологічної допомоги.

64. Особливості саморегуляції поведінки у кризових та екстремальних ситуаціях.
65. Характеристика екстремальних ситуацій в організаціях.
66. Особливості психологічної допомоги особистості при втраті.
67. Умови та правила надання першої психологічної допомоги в екстремальних ситуаціях, що виникають в організаціях.
68. Психологічні аспекти допомоги під час травматичних криз.
69. Види кризової психологічної допомоги.
70. Психологічна допомога при потенційному суїциді.
71. Травматична криза та можливості її опанування.
72. Захисні механізми та робота із психологічним супротивом клієнта.
73. Психологічні аспекти переживання кризи професійного розвитку у працівників організацій.
74. Внутрішні ресурси у переживанні кризових подій та травматичних ситуацій.
75. Тілесно-орієнтована психотерапія у роботі із працівниками організацій, які пережили кризову ситуацію.
76. Арт-терапія при роботі із працівниками організацій, які пережили кризову ситуацію.
77. Самосвідомість та Я-концепція особистості у контексті кризових переживань.
78. Творчість як чинник подолання кризового стану.
79. Психоаналітичний підхід до кризових станів та переживань особистості.
80. Когнітивно-поведінковий підхід у роботі із працівниками організацій, які пережили екстремальну ситуацію.
81. Нейролінгвістичне програмування у роботі із працівниками організації, які пережили екстремальну ситуацію.
82. Гуманістичний підхід до кризових станів та переживань особистості.
83. Способи запобігання виникненню деструктивних кризових переживань.
84. Загальна характеристика методів психологічної допомоги особам, які пережили психотравмуючі події.
85. Робота із методом дебрифінгу.
86. Психологічне консультування при травмі із застосуванням метафоричних асоціативних карт (МАК).
87. Оглядова характеристика методу EMDR.
88. Арт-терапія та особливості її застосування при психологічних травмах.
89. Психотерапевтична робота із піском та глиною.
90. Особливості психологічної допомоги при переживанні горя.

14. Рекомендована література

Основна

1. Агазаде Н. В. И др. Оказание психологической и психиатрической помощи при чрезвычайных ситуациях: учеб. Пособие, Бишкек, 2013. – 366 с.
2. Белашева И. В. Психология экстремальных и чрезвычайных состояний: учебное пособие / Белашева И.В., Суворова А.В., Польшакова И.Н., Осипова Н.В., Ершова Д.А – Ставрополь: Изд-во СКФУ, 2015. – 262 с.
3. Власова О.І., Никоненко Ю.В. Соціальна психологія організацій та управління. Підручник. – Центр учбової літератури, 2010. – 398с.
4. Экстремальна психологія: Підручник / За заг. Ред.. проф.. О.В.Тімченка – К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.
5. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.
6. Истратова О. Н. Справочник психолога-консультанта организации / О. Н. Истратова, Т. В. Эксакусто. – Изд. 2-е. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 638 с.
7. Киршке В. Клубника за окном. Ассоциативные карты для коммуникации и творчества / В. Киршке. – Моритц Эгетмейер – OH Verlag, 2010. – 240 с.
8. Копытин А. И. и др. Арт-терапия жертв насилия / Сост. А. И. Копытин. - М: Психотерапия, 2009. - 144 с.
9. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. - 960 с.
10. Медицина екстремальних ситуацій: Навч. посібник / Б. Р. Богомольний, В. В. Кононенко, П. М. Чуєв. — Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2001. — 412 с.
11. Организационная психология / Сост. и общая редакция Л.В.Винокурова, И.И. Скрипюка – СПб.: Питер, 2000. – 512с.
12. Основы экстренной психологической помощи: Учебно-методическое пособие / Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Дагестанский государственный педагогический университет», 2016. – 80 с.
13. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. – Київ, 2018. – 208 с.
14. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. – Київ, 2018. – 240 с.
15. Посттравматическое стрессовое расстройство / под ред. В. А. Солдаткина ; ГБОУ ВПО РостГМУ Минздрава России. – Ростов н/Д : Изд-во РостГМУ, 2015. – 624 с.
16. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. – К. : ТОВ “Видавництво “Логос”. – 207 с.

17. Психология деятельности в экстремальных условиях: Учеб. Пособие для студ. Высш. Учеб. Заведений / [В. Н. Непопалов, В. Ф. Сопов, А. В. Радионов и др.; под. Ред. А. Н. Блеера]. – М.: «Академия», 2008. – 256 с.
18. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К., 2012. – 275 с.
19. Рогачева Т. В. Психология экстремальных ситуаций и состояний: учеб. Пособие / Т. В. Рогачева, Г. В. Зелевский, Т. В. Левицкая. – Томск: Издательский Дом ТГУ, 2015. – 276 с.
20. Ромек В. Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях / В. Г. Ромек, В. А. Конторович, Е. И. Крукович. — СПб. : Речь, 2004. - 256 с.
21. Смирнов Б. А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях / Б. А. Смирнов, Е. В. Долгополова. – Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2007. – 276 с.
22. Хоружий С. М. Психологічна робота з посттравматичними стресовими розладами у військовослужбовців Збройних Сил України. Частина 2: Групові форми психологічної допомоги військовослужбовцям у подоланні наслідків психологічної травматизації : Методичний посібник / С. М. Хоружий, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. – К. : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. – 84 с.
23. Шапиро Ф. Психотерапия эмоциональных травм с помощью движения глаз: основные принципы, протоколы и процедуры / Пер. с англ. А. С. Ригина / Ф. Шапиро. – М.: Независимая фирма «Класс», 1998. – 496 с.
24. Энциклопедия психодиагностики. Психодиагностика взрослых / Ред.-сост. Д. Я. Райгородский - Самара, 2009. – 704 с.

Додаткова

1. Бодров В.А. Информационный стресс: Учебное пособие для вузов. – М.: ПЕРСЭ, 2000. – 352 с.
2. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – К.: Укртехпресс, 1997. – 217 с.
3. Василюк Ф.Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций). – М.: МГУ, 1984. – 200 с.
4. Волович В.Г. Человек в экстремальных условиях природной среды. – М.: Мысль, 1983. – 203 с.
5. Гостюшин А. Энциклопедия экстремальных ситуаций. – М.: “Зеркало”, 1994. – 422 с.
6. Караяни А. Г. Прикладная военная психология / А. Г. Караяни, И. В. Сыромятников. – СПб. : Питер, 2006. – 480 с.
7. Классификация психических и поведенческих расстройств. Международная классификация болезней (МКБ-10). Исследовательские диагностические критерии. ВОЗ: Женева, СПб., 1995. – 653 с.

8. Кремень В.Г., Костицький М.В., Максименко С.Д., Сафін О.Д. Психологія професійної діяльності офіцера. Підручник. Хмельницький: вид-во АПВУ, 1999. – 464 с.
9. Наказ МНС України від 03.12.2003 р. № 466 «Про затвердження Інструкції про порядок поглибленого психологічного обстеження кандидатів на керівні посади територіальних органів управління МНС України та Методичних рекомендацій з вивчення соціально-психологічного клімату в колективах апаратів і підрозділів МНС України».
10. Наказ МНС України від 10.04.2003 р. № 106 «Про затвердження положень «Про відділення (групи) психологічного забезпечення державної пожежної охорони МНС України та «Про психологічне супроводження навчально-виховного процесу у пожежно-технічних навчальних закладах МНС України».
11. Наказ МНС України від 23.02.2004 р. № 89 «Про затвердження Інструкції з організації психологічного забезпечення службової діяльності аварійно-рятувальних служб».
12. Наказ МНС України від 23.11.2004 р. № 187 «Про затвердження Концепції психологічного забезпечення службової діяльності працівників апаратів та підрозділів Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій».
13. Наказ МНС України від 27.02.2008 р. № 148 «Про створення позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги МНС».
14. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса. – СПб:Питер, 2001. – 272 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Державна служба з надзвичайних ситуацій. Офіційний веб-сайт. Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua>
<http://www.naiou.kiev.ua/naiou/tslc/index.php>
2. <http://www.nbu.gov.ua/>
3. <http://rada.gov.ua/laws/main/a#Find>
5. <http://www.kmu.gov.ua/control/>
6. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Сборник научных трудов: «Проблемы чрезвычайных ситуаций». – Режим доступу: http://nuczu.edu.ua/rus/science/y_pns/
3. Бібліотека психологічної літератури: <http://psylib.kiev.ua/>
4. Українські підручники он-лайн: <http://pidruchniki.ws/>
5. Психологічна бібліотека Псі-фактор: <http://psyfactor.org>
- Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського: <http://www.nbu.gov.ua>
6. Федерация психологов-консультантов онлайн: <http://pro.fpk.ru/post-name/286/>